

دو نیمهٔ یک سیب

وظیفهٔ مردم در برابر دولت

می‌دانیم که نظام سیاسی و دولت بدون مردم معنا و مفهوم پیدا نمی‌کند. این معنی در نظام سیاسی اسلام که براساس ساختار ویژه‌ای شکل گرفته است، بیش از آنکه نظام قدرت باشد، بر نظام ولایی، یعنی ارتباط الهی میان دولت و ملت استوار است. مردم در نظام اسلامی خود صاحب نظام‌اند و نقشی اساسی در شکل‌گیری، تداوم، کارآمدی و استمرار موفقیت‌های آن دارند. به همین دلیل، مردم و نقش بی‌بدیل آنان در این نظام، در برابر نظام‌های به ظاهر مردم‌نهاد که برخلاف ادعاهای عملاً مردم در حاکمیت نقشی ندارند و به جای آنان، کانون‌های قدرت و ثروت هستند که تعیین‌کننده‌اند، اهمیتی دوجندان می‌یابد.

وظایف مردم در برابر دولت وفاداری به نظام اسلامی

مردم در برابر پیمانی که با دولت بسته‌اند، باید وفادار باشند و حاکم را در تمامی ابعاد کشورداری یاری رسانند. یاری و وفاداری از جمله حقوق حاکم عادل بر تودهٔ مردم است. امیر مؤمنان (سلام‌الله‌علیه) با برشمردن این حقوق و وظایف می‌فرماید: «ای مردم! اما حقی که من بر عهدهٔ شما دارم، وفاداری به بیعتی (پیمانی) است که با من داشته‌اید» [مفاتیح‌الحیاء، ص ۴۴۳، به نقل از نهج‌البلاغه، خ ۳۴].

باری کردن حاکمان

از عناصر محوری و مهم حفظ نظام اسلامی، اطاعت از حاکم معصوم در عصر حضور و نصرت ولی فقیه در دوران غیبت است. امیر مؤمنان (سلام‌الله‌علیه) [در همان خطبه] می‌فرماید: «... از دیگر وظایف شما در برابر من این است که چون شما را برای کاری فراخوانم، اجابت کرده، از دستورهایی من پیروی کنید» [همان، ص ۴۴۴].

امام صادق (سلام‌الله‌علیه) فرمود: «بنگرید به فردی از شما که حدیث ما را روایت می‌کند و در فهم حلال و حرام و احکام و معارف ما صاحب‌نظر است و آن را

در تعبیر اسلامی همواره سخن از امت و امام است که به‌معنی گروه و جامعه‌ای هم مقصد با اهداف یگانه و روش و شیوه‌ای خاص است. در این نظام، اگر حاکم در مقابل مردم وظیفه و حقی دارد و برعکس، این‌ها را خداوند تعیین کرده است. **امام علی(ع)** در خطبهٔ ۲۱۶ می‌فرماید: «خداوند سبحان برای من بر شما به جهت سرپرستی حکومت، حقی قرار داده و برای شما همانند حق من، حقی تعیین فرموده است» [نهج‌البلاغه دشتی، ص ۴۲۷]. یعنی این‌ها حقوق الهی و تکالیف واجب شرعی‌اند که همچون سایر تکالیف به‌واسطهٔ فرمان خداوند الزام‌آورند.

شگفت آنجاست که امام علی(ع) در همان خطبه وقتی به بیان حقوق متقابل حاکم و مردم می‌پردازد، آن‌را از مهم‌ترین فرایض برمی‌شمارد و می‌فرماید: «در میان حقوق الهی، بزرگ‌ترین حق، حق رهبر و والی بر مردم و حق مردم بر رهبر است. حق واجب که خدای سبحان بر هر دو گروه لازم شمرده و آن را عامل پایداری پیوند ملت و رهبر و عزت دین قرار داده‌است.» [نهج‌البلاغه دشتی، ص ۴۲۹].

باید با این حقوق و وظایف آشنا بود و آن‌ها را پاس داشت.

خوب می‌فهمد. پس حکم او نافذ است. به حاکمیت او راضی باشید، چون من او را بر شما حاکم و داور قرار دادم. پس هرگاه حکم کرد و پذیرفته نشد، حکم خدا سبک شمرده شده و حکم ما رد شده است و هر کس حکم ما را رد کند، خدا را رد کرده است...» [همان، به نقل از عوالی‌الثالی، ج ۲، ص

کار عملی نیست مگر با حضور همه‌جانبه مردم در اداره امور که ثمره آن رشد و تعالی حکومت اسلامی است. از این رو رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در حجة‌الوداع مردم را در مسجد گرد آورد و برای آنان خطبه‌ای جامع خواند و در آن فرمود: سه چیز است که مسلمان در آن خیانت نمی‌کند [و با قلبش آن را می‌پذیرد]:

۱. خالصانه کار کردن برای خدا؛
  ۲. وفاداری خالصانه و خیرخواهی برای حاکمان و پیشوایان مسلمان؛
  ۳. حضور و مشارکت همیشگی در اجتماع مسلمانان که (در این صورت). دعای امامان شامل حال آنان است» [همان، ص ۴۴۵؛ به نقل از کافی، جلد ۱، ص ۴۰۳].
- «امیر مؤمنان می‌فرماید: یکی از حقوق من بر شما این است که (با حضور خالصانه و همه‌جانبه خود در اداره امور) در آشکار و نهان خیرخواه و دلسوز من باشید» [مفاتیح‌الحیة، ص ۴۴۵؛ به نقل از الغارات، ج ۱، ص ۲۴].

آحاد ملت باید همواره خیرخواه دولت‌مردان خدمت‌گزار باشند و چنانچه نقص و کاستی در کارشان دیدند، یا دریافتند خطری آنان را تهدید می‌کند، مشفقانه آن‌ها را در جریان بگذارند. خیرخواهی در حضور و غیاب به نکته مهمی اشاره دارد.

این بدین معناست که از حالت دوگانگی و نفاق بپرهیزند. این گونه نباشد که در حضور اظهار اخلاص کنند و در غیاب بی‌تفاوت یا دشمن باشند. حضور در عرصه‌هایی که باعث تقویت نظام و خنثا شدن توطئه‌ها می‌شود، همچون حضور در انتخابات و... از وظایف مهم مردم در نظام اسلامی است.

انصاف در داوری و نقد

وظیفه دیگر مردم آن است که به دولت و مسئولان منتخب خود اعتماد کنند و به همین دلیل خواسته‌ها و مطالبات خود را نیز متناسب با شرایط مطرح کنند. در برابر کارها و برنامه‌های دولت انصاف را از دست ندهند و بدانند که گاهی نمی‌توان برخی از مطالبات را به علل و عواملی برآورده ساخت. به علاوه، گاه دولت در وضعیتی است که نمی‌تواند برخی از اطلاعات را به‌طور شفاف در اختیار آنان بگذارد. بنابراین روا نیست که براساس اطلاعات ناقص داوری کنیم و دولت را به کم‌کاری، ظلم یا عدم توجه به مطالبات متهم کنیم.

دارند و دولت مجموعه‌ای مستقل و بی‌نیاز از مردم نیست.

نصیحت و مشارکت سیاسی

«در فرهنگ اسلام، مردم نسبت به حاکمان وظیفه دارند، ضمن وفاداری ناصحانه و خالصانه، خیرخواهی داشته باشند و این

۱۹۲]. پس هرگاه دولت در نظام اسلامی در مورد نیازهای خود، به‌ویژه در رفع مشکلات، مردم را به همکاری فراخواند، هر کس به اندازه توانایی‌اش باید به این دعوت پاسخ دهد. دولت بدون کمک و همراهی مردم نمی‌تواند در حل مشکلات موفق شود. در این نظام دولت و ملت موجودیت واحدی